

חסידות בפרשה

הרב יצחק שפירא

פרשת תולדות

עשיו מול ישמעאל – כוחנות מול מתירנות

על ההבדל בין עישו לישמעאל, ואיך זה שהאסלאם משתלט על העולם המערבי?

שלוש תכונות מנוגדות

בפרשת השבוע שלנו, פרשת תולדות, אנו פוגשים לראשונה את שני האחים יעקב ועשיו. התורה מספרת לנו שיעקב ועשיו הם שתי דמויות מנוגדות בתכונותיהן ובאופיין, ומהוות יסוד לשתי דרכי חיים שונות בעולם. את עשיו התורה מתארת כ: "אִישׁ יָדֵעַ צִיד אִישׁ שָׂדֶה". ואילו יעקב לעומתו מתואר כ: "אִישׁ תָּם יֹשֵׁב אֹהֶלִים". מלבד יעקב ועשיו המסופרים בפרשה, ראוי להוסיף גם את תיאור התורה כלפי ישמעאל, אשר נאמר עליו: "וְהוּא יְהִי פָרָא אָדָם יָדוּ בְּכָל יָד כָּל בּוֹ". כאשר אנו מתבוננים בשלוש הדמויות הללו, אנו מגלים שהן מבטאות שלוש תכונות מנוגדות:

ישמעאל מונע מכוחנות ואכזריות גלויה, המסופרת בכך שהוא אוהב להכניע את כולם תחת ידו. לעומתו, עשיו אינו מתאכזר דווקא על אנשים, אלא על חיות השדה. הוא אוהב לצוד את החיות, והוא גם מזדהה בנפשו עם החיות הללו. תכונתו של עשיו היא החייתיות והדחף לתת דרור לתאוות וליצרים שבתוכו. אצל עשיו, הכוח החייתי מופנה כלפי הטבע הפרוע, ובהתאם לכך הוא איש שדה המייצג את עולם היצרים.

בניגוד מוחלט לישמעאל ועשיו, יעקב מנהיג את הצאן מתוך רחמים. יעקב אינו מתאכזר, וגם אינו נותן דרור ליצריו, אלא הוא יודע להנהיג את עצמו ואת אחרים מתוך רחמים – הוא "אִישׁ תָּם יֹשֵׁב אֹהֶלִים".

כוחנות מול מתירנות

גם היום, אנו מוצאים בעולם את ממשיכי דרכם הרוחנית של כל אחת מהדמויות הללו. העולם מתחלק לשבעים אומות, כנגד עם ישראל, כפי שנאמר: "וַיְהִי כָּל נֶפֶשׁ יִצְאִי יֶרֶךְ יַעֲקֹב שִׁבְעִים נֶפֶשׁ". אך השורש של אומות העולם מתחלק לשניים עיקריים: ממשיכי דרכו של ישמעאל,

הלא הם המוסלמים; וממשיכי דרכו של עשיו, שהם עמי תרבות המערב, שהנצרות עומדת ביסוד תרבותם.

דת האיסלאם דוגלת בכוחנות ובאכזריות, בדיוק כמו ישמעאל אשר נאמר עליו "פרא אדם". השאיפה של המוסלמים היא להכניע את כל העולם תחת ידם (וכך הם רואים גם את שאיפתו של הא-ל עצמו, להכניע את כולם תחת ידו). הפירוש המילולי של 'איסלאם' הוא 'תשלים' – כלומר, תשלים עם זה שאתה כנוע ומשועבד, ואל תנסה לתת מקום לאישיותך הפרטית או לעצמאותך. זוהי ההפנמה של כוחנות והכנעה מוחלטת.

לעומתם, עמי תרבות המערב, המונעים מהיסוד של עשיו, דוגלים במתירנות ובנתינת דרור ליצרים. שאיפת חייהם של ממשיכי עשיו היא להצליח להגיע לתענוג הכי גדול שניתן לחוות. כדי להגיע לתענוג המיוחל, שיטתם היא ללכת על התאוות בכל הכוח, ואסור בהחלט לאף אחד להגביל את שחרור הרסן וההתמסרות ליצרים.

שני מניעים לאנטישמיות

כאשר שני השורשים הללו, ישמעאל ועשיו, מתבוננים בקיומו של עם ישראל, הם מתמלאים בשנאה עמוקה. אך אצל כל אחד מהם יש מניע שונה לשנאה, ואצל כל אחד מהם נובעת האנטישמיות מסיבה אחרת, התואמת את יסוד דרכו הרוחנית:

המוסלמים (ממשיכי ישמעאל) שונאים את עם ישראל משום שדרכם היא הכנעה וכוחנות. הם רוצים להכניע את כל העולם, ורק את עם ישראל הם לא מצליחים להכניע תחת ידם. עם ישראל דומה בעיניהם לשמן שצף על גבי המים, שכמה שתנסה להטביע אותו הוא לא ישקע ולא יזוז ממקומו. ההכרה הזו, שיש גוף בעולם העומד איתן כנגד כוח ההכנעה שלהם, מחדירה בהם שנאה עצומה לעם ישראל, ומכאן האנטישמיות המחרידה שלהם, שמטרתה לשבור את חוסר הכניעה שלנו.

עמי תרבות המערב (ממשיכי עשיו) גם הם מלאי שנאה כלפינו, אך מסיבה שונה לחלוטין. כפי שנכתב, ממשיכי עשיו רואים בתענוג את שאיפת חייהם, ולכן הם נותנים דרור ליצרים ולתאוות שלהם מתוך שאיפה להגיע לשיא ההנאה. אך כאשר הם מתבוננים בעם ישראל, הם מגלים שליהודים יש תענוג יותר גדול משלהם, למרות שהם מתגברים על התאוות שלהם ומקיימים מצוות. אורח חייו של עם ישראל מביא אותם לתסכול מוחלט: היהודים גם מתגברים על התאוות, וגם מגיעים לתענוג אמיתי הנובע מעולם הנפש, והם, כמה שהם משקיעים ומתמסרים לתאוותיהם, לא חווים שום תענוג שמרגיע את הנפש וממלא את החיים. כעת מובן מדוע עמים אלו מלאים בשנאה כלפינו, שנובעת מתוך קנאה ותסכול על תענוג שאינם יכולים להשיג בדרכם, והאנטישמיות שלהם הולכת ומתעצמת.

וילך עשיו אל ישמעאל

כיום אנו מגלים תופעה מעניינת: עמי תרבות המערב, ממשיכי דרכו של עשיו (הדוגלים במתירנות ובתענוג), מתחברים עם המוסלמים, ממשיכי דרכו של ישמעאל (הדוגלים בכוחנות והכנעה).

החיבור הזה נעשה גם בנתינת מקום למוסלמים לשכון בארצם, אך בעיקר הוא מתבטא בתמיכה גורפת בכוחנות ובאכזריות שלהם, ובמיוחד כשהיא מופנית כלפי עם ישראל. עמי המערב מעודדים את המלחמות האכזריות של המוסלמים, ומסייעים להם בדרכים שונות להצליח בדרכם. אם נשים לב, נגלה שהתופעה המפתיעה הזו כבר כתובה בפרשה שלנו, פרשת תולדות. התורה מספרת שעשיו הולך ומתחתן עם ישמעאל, ובכך יוצר ברית עמו: וַיֵּלֶךְ עִשָּׂו אֶל יִשְׁמָעֵאל וַיִּקַּח אֶת מְחֻלַּת בֵּת יִשְׁמָעֵאל בֶּן אַבְרָהָם אָחוֹת נָבִיּוֹת עַל נָשָׁיו לֹאֲשָׁה.

מדוע אם כן עשיו מתחבר עם ישמעאל?

תכונתו של עשיו, כאמור, היא החיפוש אחר התענוג והעצמה חייתית. עשיו קיווה לקבל את הברכה מיצחק, ולהצליח על ידי הליכתו על התאוות להיות מבורך ולהשיג תענוג אמיתי שגם מוצא חן בעיני ה'. אך לפתע הוא מגלה, שעל אף ההתמסרות המוחלטת שלו לתאוות, אחיו יעקב הוא שזכה להיות מבורך ולמצוא חן בעיני ה', דווקא מתוך ההתגברות שלו על התאוות ועל היצרים. תפנית זו בעלילה מביאה את עשיו לכניעה כלפי ה'. כעת הוא מגלה, בעל כורחו, שהתאוות לא מובילות אותו למה שהוא מחפש, והוא נכנע. הכניעה של עשיו מחברת אותו לתכונתו של ישמעאל, שהיא הכניעה בפני הא-ל (איסלאם), ומכאן נובע החיבור איתו.

בדומה לכך, גם היום עמי תרבות המערב (ממשיכי עשיו) מגלים שהליכתם המסורה אחר התאוות אינה מביאה אותם לתענוג המיוחל, אלא לתסכול. עמים אלו מגלים את התענוג האמיתי שמצוי אצל היהודים, וכי הם זכו לברכה, וההכרה הזו מביאה אותם לכניעה גדולה ולהכרה בצורך בנוכחות ה' בחייהם. על אף שעמי תרבות המערב מכירים בצורך שלהם בנוכחות ה', הם לא מוכנים להתחבר לעם ישראל, משום שבכך הם יהיו חייבים לוותר על הליכתם אחר תאוות ליבם. לכן, הם מבטאים את הצורך שלהם בנוכחות ה' על ידי החיבור שלהם עם המוסלמים, שתכונתם היא הכניעה בפני הא-ל. המוסלמים מצד אחד מנכיחים בעוצמה את קיומו של הא-ל, אך מצד שני הם לא דוגלים בהתגברות על התאוות. מבחינתם, כל עוד האדם כנוע בפני הא-ל ומכניע את כולם תחתיו, אין מניעה שילך אחר תאוותיו. זו הסיבה שממשיכי עשיו מתחברים עם ממשיכי ישמעאל, משום שהם מוצאים אצלם את הצורך בנוכחות ה' בלי שיצטרכו לוותר על נתינת הדרור ליצריהם.

אנו מחכים ומצפים להכרה של כל העמים בנוכחות ה' שבתוך עם ישראל, ויתקיים הייעוד: וְהָלְכוּ עַמִּים רַבִּים וְאָמְרוּ לָבוֹ וְנַעֲלָה אֶל הָר' ה' אֶל בֵּית אֱלֹהֵי יַעֲקֹב וְיִרְגְּנוּ מִדֶּרֶךְ כִּי וְנִלְכָּה בְּאַרְחֻתָּיו כִּי מִצִּיּוֹן תֵּצֵא תוֹרָה וְדָבָר ה' מִירוּשָׁלַם.

שבת שלום!

בית המדרש 'עוד יוסף חי'

